

כישורי חיים למען בעלי החיים

"שאלות נושכות" - דילמות מוסריות הקשורות ביחס לבעלי חיים¹

היחידה לאקלים חינוכי מיטבי וצמצום אלימות - תחום בעלי חיים
שיעור כישורי חיים לתלמידי החטיבה העליונה

רציונל

דיון אודות דילמות מזמן לתלמידים אפשרות לבחון את הערכים המנחים אותם ביחס למצבי חיים שונים, לצרכים שונים ובתוך מערכות יחסים מגוונות. העיסוק בדילמות מפתח בקרב התלמידים הבנה חברתית ומאמן אותם בתהליכים של בחינה, הפעלת שיקולי דעת ונקיטת עמדה ביחס לערכי מוסר כגון הגינות וצדק.

מטרות

1. להתאמן בחשיבה מוסרית ובהפעלת שיקולי דעת ערכיים.
2. לחדד את החובה המוסרית שיש לנו כבני האדם כלפי חסרי ישע בכלל ובעלי חיים בכללם.
3. לעודד גילויי אחריות אישית וחברתית של חמלה, אמפתיה ודאגה לחלש ולחסר הישע.
4. למנוע פגיעה בבעלי חיים.

הנחיות למורה

בשלב הראשון המורה יערוך עם התלמידים בירור לגבי המושג דילמה, תוך מתן דוגמאות. מתוך הדילמות המוצעות או מתוך דילמות בתחום בעלי חיים שיוצרו ע"י התלמידים, יתקיים דיון כיתתי. אפשר לקיים את הדיון במליאה ואפשר לחלק את הכיתה לקבוצות דיון שיעסקו בדילמות שונות. כל קבוצה תייצג את שיקול הדעת שלה ותביא את הסיבות לבחירה שעשתה. חשוב להנחות את התלמידים, על ידי שאלות מנחות, לחשיבה בנושא, תוך התייחסות לצרכי האחר ורצונותיו.

¹ נכתב על ידי מדריכות יחידת האח"מ – תחום בעלי חיים

מהי דילמה?²

- "כאשר שני עקרונות מוסריים או יותר נמצאים בסתירה, במצב מסוים, הם יוצרים בעיה ומאלצים את האדם לבחור. הדילמה מייצגת מצב שיש בו התנגשות בין שני עניינים או יותר" (קולברג).
- "מצב של התלבטות בין האדם לעצמו, שלרוב קשה לפתרון. ישנן מספר סוגי דילמות: דילמה אתית, דילמה מוסרית ודילמה מקצועית" (האנציקלופדיה החופשית).

הצעה לדילמות לדין :

הדילמה של דניאל

דניאל מאוד אוהב בעלי חיים. כבר בילדותו נהג לאסוף חיות לביתו ולטפל בהן. בשנים האחרונות דניאל מתנדב בעמותה למען בעלי חיים. לאחרונה, בשל ריבוי מקרים של נטישת בעלי חיים, לקחו על עצמם כל מתנדבי העמותה להיות "משפחות אומנות" לבעלי החיים. סוכם, שבמקרה שאין מקום בעמותה ומגיעים בעלי חיים שננטשו, כל מתנדב בעמותה ייקח את בעל החיים לביתו עד אשר ימצא בית מאמץ עבורו. דניאל הנרגש חזר הביתה וסיפר לאמו על ההחלטה שהתקבלה. אמו הודיעה לו ש: "זהו, אין יותר מקום בבית, היינו סבלניים בכל פעם שהבאת בעל חיים ליום יומיים, אבל יותר אי אפשר, הבית קטן, אין לנו חצר, גם כך השכנים מתלוננים כל פעם שהם רואים אותך עם החתולים והכלבים ובאמת שדי, דניאל, זה כבר מוגזם". דניאל לא יודע מה לעשות.... הרי הוא התחייב עם כל המתנדבים ... האם יצטרך להפר התחייבות? האם יאלץ לעזוב את העמותה למרות היותה כה משמעותית עבורו?

- מה הדילמה עמה מתמודד דניאל?
- אילו אפשרויות עומדות לפניו?
- מה הייתם עושים במקום דניאל?
- אילו מחירים יהיו להחלטות שלו?

הדילמה של ליה

בדרך חזרה מבית הספר עוצרים בדרך כלל רון וחבריו ויושבים באחד מהפארקים ביישוב. ליה הצטרפה לאחרונה לחבורה, אחרי תקופה ארוכה שניסתה להיות חלק מהם. עכשיו, כשהיא בחבורה של רון היא מרגישה יותר נוח בכיתה, הביטחון העצמי שלה עלה וכך

² רותם, א' ואבני, ע' (2010). שלבי התפתחות מוסרית עפ"י קולברג. מיזם "מתקוונים לאתיקה".

גם הישגיה הלימודיים. לרוב, כשבני החבורה מגיעים לפארק הם מוציאים סנדוויצ'ים ועוד חטיפים שקנו בדרך ועושים "פיקניק" מאולתר. היום, בזמן שהם ישבו, הופיע חתול וניסה להתקרב אליהם כדי לקבל משהו מהאוכל. עידו, אחד מהחברים ראה את החתול והציע שהם לא יתנו לו אוכל סתם: "שיתאמץ בשביל האוכל" הוא צחק. "בואו נשים לו אוכל על העץ או במקום שיהיה לו קשה להגיע. הנה כאן" הוא הזיז את מכסה של פתח ניקוז וזרק אוכל פנימה. "בוא חתולי... פפ... פפ... פפ..."

הוא קרא לחתול. ליה קמה לראות ואמרה לעידו: "אתה לא נורמלי זה ממש עמוק! הוא יכול ליפול ויכול לקרות לו משהו! וגם אם לא, איך הוא יצא משם?".

עידו לא התרשם: "יא לחוצה, מה קרה? זה חתול! את לא יודעת שיש לו תשע נשמות? הוא יסתדר", חוץ מזה רק נכנסת לחבורה ויש לך מה להגיד ולהעביר בקורת? לא מתאים לך, אל תבואי אתנו...."

ליה לא ידעה מה לעשות האם לעמוד על כך שלא יפגעו בחתול ולהסתכן בנתק מהחבורה?

- מה הדילמה עמה מתמודדת ליה?
- אילו אפשרויות עומדות לפניה?
- מה הייתם עושים במקום ליה?
- אילו מחירים יהיו להחלטה שלה?

לסיכום, חשוב להבהיר שבדילמות לא תמיד הפתרון הנכון הוא גם הפתרון הקל. מה גם שלא תמיד יש רק "נכון" אחד. לכל פתרון יש מחיר ולכן, הבחירה בפתרון מסוים היא בדרך כלל זו שתסב לאדם הכי פחות ניגוד עם ערכיו האישיים.

חשוב לאפשר לתלמידים להביע רגשות כלפי החיות ולעודד את התלמידים להביט על המצב במבט אנושי ומתחשב המגלה אחריות וחמלה כלפי בעלי החיים.

מומלץ וחשוב לעשות העברה לנושאים כגון - התחשבות, אחריות וחמלה בין אדם לרעהו, מניעת בריונות והתמודדות עם השפעות חברתיות שונות.